

Allò que és personal és polític: ecofeminismes als territoris del Nord Global

Occident forma una noció de Progrés que ens fa creure que podem viure com a individus aïllats

El moviment anti-desnonaments converteix problemes individuals en un fet col·lectiu i polític | Martí Albesa

[Capítol del llibre "Per què les dones salvaran el planeta" (Raig Verd), publicat al març de 2019]

L'ecofeminisme és un corrent de pensament i un moviment social que explora els encontres i les sinergies que es produeixen quan **l'ecologisme i el feminisme dialoguen d'igual a igual**. A partir d'aquest encontre, es comparteix la riquesa conceptual política i pràctica de tots dos moviments, amb la qual cosa, l'anàlisi dels problemes que afronta cadascun separatament es fa més profunda, complexa i clara.

Els ecofeminismes (és un **moviment plural i divers que es declina en plural**) revisen conceptes clau de la nostra cultura: l'economia, el treball i el benestar, entre d'altres. Desenvolupen una mirada crítica sobre l'actual model social, econòmic i cultural i proposen una visió diferent que polititza la vida quotidiana, els territoris i els cossos, aspectes que en la cultura occidental han estat tractats tradicionalment com a inferiors i instrumentals. Els ecofeminismes denuncien la manera com l'economia i la política s'han consolidat en contra i fora de les bases

materials que sostenen la vida, com si els cicles vitals humans i els límits ecològics no hi tinguessin res a veure.

La producció capitalista presenta una condició prèvia: la producció de la vida, que es realitza en espais invisibles i que segueix una lògica oposada a la del capital. Fora dels focus, invisibilitzades i subordinades, hi ha les aportacions cícliques que, cada dia i al llarg de generacions, regeneren tant l'existència humana com la de tots els altres éssers vius. En aquests espais ocults -dones, territoris, subjectes colonitzats i animals i plantes-, es fa possible satisfer les necessitats humanes i, al mateix temps, aquestes aportacions fan possible l'existència de la producció capitalista.

Moltes persones creuen que més que aigua, aliments, assistència o habitatge, el que els fa falta són diners. Els diners són el salconduit que permet d'obtenir tot el que es necessita per sostenir la vida i, a partir d'aquesta creença, s'instaura una lògica sacrificial que defensa, com un dogma sagrat, que val la pena sacrificar-ho tot -territori, vincles i relacions, llibertat o dignitat- mentre l'economia creixi.

Els ecofeminismes contribueixen a desmuntar aquest abisme que separa ficticiament la humanitat de la naturalesa; estableixen la importància material dels vincles i les relacions; se centren en la imminència i la vulnerabilitat dels cossos i de la vida humana, i capgiren les prioritats per situar la reproducció natural i social com a elements indissociables entre si i crucials per al metabolisme econòmic.

No és fàcil treballar des d'una perspectiva ecofeminista als països occidentals i, encara menys, a les societats urbanes. **Al llarg de la història, Occident ha format una noció de Progrés que ens fa creure que podem viure com a individus aïllats,** emancipats de la natura i del nostre propi cos, i sense responsabilitzar-nos de la cura dels qui ens envolten. Aquesta emancipació triple és fictícia i només se'n poden beneficiar alguns subjectes, la majoria homes; però l'analfabetisme ecològic generalitzat, el mite del creixement exponencial -impossible en un planeta amb límits físics- i la fe tecnològica que porta a creure que sempre s'inventarà alguna cosa que resoldrà tots els problemes, fins i tot els causats per la tecnologia mateixa, fan que mirem cap a un altre costat quan arriben notícies i senyals de la crisi de civilització que travessem.

Parlar d'ecofeminisme a Europa, a Espanya, suposa disputar l'hegemonia econòmica, la política i la cultural. I això no és senzill. Tanmateix, i malgrat les dificultats, aquestes mirades es van obrint pas, i cada vegada hi ha més persones que intueixen que les coses no van bé. El moviment feminista ha fet aflorar el discurs dels ciutadans, i la preocupació pel canvi climàtic o l'esgotament de recursos essencials per a mantenir l'economia, tal com la coneixem, van esmunyint-se dins les agendes a pesar de l'omertà pactada entre les elits. El diàleg entre aquestes dues problemàtiques avança, i els col·lectius que reclamen formació i debat sobre aquests temes ja són força nombrosos.

Hi ha lluites, quotidianes i concretes que, encara que no es qualifiquin d'ecofeministes, en tenen totes les característiques. De la mateixa manera que les defensores de la terra de l'Amèrica Llatina o de l'Àfrica no es reconeixen com a ecologistes ni se senten còmodes amb conceptes encunyats a Occident, que sovint no encaixen amb les seves cosmovisions molt més aferrades a la terra i a les comunitats, alguns dels moviments socials propers s'emmarquen dins dels ecofeminismes, encara que no utilitzin ni coneguin aquest terme.

Des del nostre punt de vista, **al nostre país el capital també ataca violentament la vida, els cossos i els territoris.** Es produeixen conflictes en què persones organitzades s'enfronten a la lògica del capital i exigeixen que es prioritzi la vida quotidiana i la natura per damunt dels beneficis dels diversos sectors.

Aquests moviments, que tenen trets ecofeministes, es caracteritzen perquè disputen la centralitat de la vida, creen treball i protagonismes i lideratges compartits i col·lectius. S'hi produeix un

Pensem.

procés emancipador per a les dones, agents actives de resistència, lluita i canvi, i el propòsit d'aquestes lluites és la vida mateixa. No es pretén donar la vida per una causa major, sinó que la causa és la vida mateixa. Això genera una classe de mobilització situada, afermada, arrelada a la terra i als cossos.

Hem seleccionat tres d'aquestes lluites i moviments de resistència que adquireixen un nou significat quan els mirem des d'aquesta perspectiva, i que parlen de resistir i d'**organitzar-se davant d'una guerra triple**: una guerra pels recursos i els territoris, una guerra contra els drets socials i laborals i una guerra contra els vincles i les relacions.

Temporeres de la maduixa, lluitadores contra l'esclavitud de l'or roig

Aquests últims mesos s'ha fet visible el conflicte que hi ha en la producció de la maduixa a Huelva. Les temporeres contractades per a la collita han aconseguit organitzar-se i denunciar que, a més de l'explotació laboral, patien abusos sexuals i amenaces per part dels que els donen feina o dels capatassos. Quan les seves denúncies van sortir a la llum pública, es va posar de manifest la manca de procediments de control, l'opacitat sobre el nombre de dones que treballen en el sector i les condicions en què hi treballen.

Però no estem només davant d'un problema de manca de protocols. És un problema estructural que té a veure amb el concepte de producció criticat per l'ecofeminisme, el que transforma l'agricultura en un procés industrial centrat en la maximització dels beneficis, i que explota les persones i la natura en un context patriarcal.

Per què les dones salvaran el planeta

Diverses autores

Traduït per Josefina Caball

Vandana Shiva, Maria Mies, Yayo Herrero, entre més de vint autores, proposen assajos i entrevistes ecofeministes per canviar-ho tot.

CICLOGÈNESI 16
RAIG VERD

Portada del llibre 'Per què les dones salvaran el planeta' (Raig Verd).

Els abusos sexuals contra les treballadores, segons assenyalen algunes persones de l'Administració, eren un secret de domini públic, però **la rendibilitat del sector, mesurada exclusivament en valors monetaris, estava per damunt dels cossos**, de les vides quotidianes i dels territoris.

La situació de les jornaleres marroquines no és una mala pràctica aïllada i puntual. No és una fallada del sistema. És el sistema en estat pur. És més aviat el resultat sobre territoris concrets i vides quotidianes d'un model productiu insostenible, capitalista, racista i patriarcal.

El monocultiu massiu de la maduixa té conseqüències greus sobre el territori. Entre altres perjudicis, hi ha la desforestació de grans superfícies, la contaminació d'aqüífers, l'ús generalitzat de pesticides, alguns dels quals són prohibits en diversos països, i l'ús de fosfats i nitrats extrets de zones en conflicte, com per exemple del territori sahrauí.

En l'àmbit social, l'explotació laboral és una part indissociable d'aquest model productiu. Com més explotació hi ha, menys costos i més beneficis es tenen. **Els salaris baixos són una condició necessària perquè el sector sigui competitiu** i tingui un "elevat valor afegit".

Els que contracten creuen que les dones porten menys problemes. Per no dir que són menys conflictives, s'argumenta "científicament" que les dones són més aptes per a la recollida de la maduixa perquè "tenen els dits més fins", i presenten una morfologia que les capacita genèticament per estar-se més temps inclinades recollint maduixes.

El patriarcat, una vegada més, s'alia amb el capitalisme. Es contracten dones pobres, joves, que no siguin obeses, preferentment casades i que tinguin fills a càrrec, menors de catorze anys, per assegurar-se que tornaran als seus països. Elles, és clar, tornen a casa si hi han deixat éssers vulnerables dels quals són responsables. Segons que sembla, no és tan segur que els homes hi tornin, a casa.

I un cop són aquí, soles, sense conèixer la llengua, en entorns profundament masculistes, treballen a preu fet i en condicions dures per un jornal miserable. De vegades, són assetjades pels capatassos i els que els donen feina, els quals **les amenacen que apuntaran menys quilos dels que recullen i que les acomiadaran si no deixen que abusin d'elles.**

Les jornaleres de la maduixa marroquines s'encaren a una aliança perversa entre diferents formes de patriarcat que es reforcen entre si: el patriarcat que les veu com un recurs amb dits fins, genèticament predisposades a inclinar-se, explotables, submises i gens propenses a quedar-se a Espanya perquè són responsables de la cura dels seus; el dels capatassos, que com que probablement també són explotats, troben algú sobre el qual poden exercir el poder; i el dels homes dels seus propis països, els marits, davant dels quals, diuen les jornaleres, han d'amagar els abusos que pateixen perquè no les repudii i puguin tornar a casa.

Aquesta **concatenació de violències -de classe, d'origen, de gènere-** contra els territoris i contra les persones formen part estructural d'una determinada manera de produir. No són casos puntuals ni aïllats.

Algun sindicat minoritari i altres col·lectius solidaris ecofeministes acompanyen, ajuden a fer visibles i acullen aquestes dones, a les quals s'intenta d'expulsar del país perquè no presentin denúncies. Fins i tot per poder denunciar fa falta una comunitat que et doni suport. La determinació d'aquestes dones i dels col·lectius que els donen suport els empeny a lluitar contra

un sector que creix i que té beneficis en detriment de la terra i de les treballadores.

Defensores de la vida i del territori en el cor de la ciutat

El que s'assembla més a les lluites en defensa del territori al cor de les grans urbs són els **moviments pel dret a l'habitatge**, que són protagonitzats fonamentalment per dones. És en aquests moviments que elles resisteixen i s'organitzen.

Moltes d'elles són dones que, d'ençà que van començar les amenaces de desnonaments, tenen la vida guardada en caixes, perquè no volen arriscar-se a perdre, a més de l'habitatge, els mobles, la roba, els estris i les fotografies. En aquestes situacions precàries mantenen com poden els fràgils equilibris de l'economia i la vida domèstica.

Organitzades -moltes d'elles abans no ho estaven-, denuncien el fracàs de la política de tenir cura de la gent i de fer-se càrrec de la vida de les persones. La legitimitat de la seva lluita es basa en la convicció que allò que viuen les seves famílies no és una anomalia ni una raresa. La discapacitat, la desocupació, la malaltia, la infantesa, la vellesa, la precarietat laboral..., totes aquestes situacions formen part de la vida, de les seves etapes, dels seus cicles. La lluita contra els desnonaments ens recorda que una política i unes lleis decents són aquelles que garanteixen el dret a la vulnerabilitat, no com un fenomen anòmal, propi de les persones pobres i susceptibles a ser estigmatitzades, sinó com un tret inherent en l'existència humana que ha d'ocupar la centralitat de la política.

Cada vegada que una institució determina que algú ha d'anar al carrer sense oferir-li un habitatge alternatiu, el que ens diu és que la política es declara incapaç de resoldre i protegir les persones en situació de desemparança. **Es parteix de la base que és "legítim" deixar la gent al carrer**, no tan sols perquè no paga, sinó perquè no paga el que es vol guanyar, sense cap límit. El "sector", en aquest cas l'immobiliari, i la seva facturació estan per damunt de les vides. Es considera legal, "normal", guanyar tant com es pugui a costa del que sigui. Val la pena sacrificar-ho tot, cossos i territoris, si en contrapartida s'hi guanya més.

Es tracta d'una lluita col·lectiva en la qual unes persones, sobretot dones, en coneixen d'altres que es troben en la mateixa situació. D'aquesta manera, **converteixen el seu problema individual, l'estat de desemparament de la seva família, en un problema col·lectiu i polític** davant del qual s'organitzen, perquè només des de l'acció comunitària i col·lectiva poden acumular força, resistir i reconstruir.

El capitalisme expulsa la gent dels seus territoris, en aquest cas del territori més proper: casa teva i el barri en què es desenvolupa la teva vida. Són les **migracions forçoses intramurs del món opulent**. Expulsions basades en la despossessió i l'espoli de les condicions de vida més bàsiques.

Les dones del moviment en defensa de l'habitatge ens expliquen que quan et fan fora de casa, no et treuen només del recinte tancat en què dorms i cuines, sinó que **t'arranquen d'un marc de relacions, vincles i estructures de suport mutu**. No és tan sols que expulsin famílies de casa seva. Els desbaraten la vida. És un atac a les xarxes que les sostenen, a les relacions de reciprocitat i als afectes que són fonamentals, des del punt de vista emocional i material, per poder sobreviure amb dignitat.

Les administracions i els interessos econòmics no raonen en termes de relacions, i els sembla que una persona pot viure de la mateixa manera en un lloc que en un altre; però **en el seu barri i en el seu entorn les persones s'ajuden**, es deixen diners per arribar a fi de mes i, així, en comú, moltes vides precàries poden tirar endavant.

Aquest moviment explica des de la pràctica com es pot construir ciutat, què és el dret a la ciutat, la importància de la comunitat per afrontar les crisis, la força que dóna el fet de no sentir-se soles.

Un accés just i sostenible a l'energia

Pensem.

Aquest últim any, un bon nombre de dones professionals, activistes i acadèmiques del sector de l'energia han dit "prou" a Espanya, davant del model insegur, insostenible i masclista que impera en el país.

Després de deu anys d'exigir un canvi, la Unió Europea ha obligat a redactar una Llei del Canvi Climàtic i un Pla d'Acció per als pròxims anys. **Es va constituir una comissió de catorze persones expertes per redactar la llei. Tots són homes.** Uns mesos després de l'anunci, a Bilbao es va articular la primera trobada de dones sobre energia i gènere. L'assistència a la trobada va superar totes les previsions.

No es tractava tan sols d'exigir la presència de dones i de fer visibles les persones que desenvolupen el seu treball o activisme en aquest àmbit, sinó que, a més, s'intentava construir un moviment que generés unes bases noves per tractar les qüestions energètiques, i situar com a prioritàries les relacionades amb les crisis d'energia i de materials i amb l'accés garantit a l'energia.

Les dones organitzades denuncien un model basat en combustibles fòssils -causant del canvi climàtic-, una mineria cada vegada més ineficient i un model de consum caracteritzat pel malbaratament i l'excés.

A més a més, assenyalen que aquests models són injustos i tenen un impacte violent en la vida de les dones tant d'Espanya com dels països en què s'agredeix i s'expulsa les comunitats del seu territori per posar-hi en marxa megaprojectes.

Si es manté un model que només pensa en el dia d'avui i en l'energia com a negoci i no com a necessitat, aquest model continuarà sent exclouent, injust, colonial i ecocida. **El model energètic es basa en el saqueig i l'espoli dels pobles indígenes.** És d'Europa que surten moltes d'aquestes empreses, i unes quantes cotitzen a l'IBEX 35.

A Espanya, el 80% de les dones que es dediquen a les feines domèstiques corren el risc de caure en la pobresa energètica. Patim un model de monopoli que converteix l'energia en mercaderia i culpabilitza el consumidor que no pot fer-se càrrec les factures. Les dones són, a més, majoria a l'hora de posar en marxa models alternatius, com ara cooperatives de consum o cooperatives de serveis energètics.

És a dir, per poder avançar cap a models energètics justos i sostenibles, cal incorporar la mirada ecologista i feminista, que situa les necessitats com una prioritat conscient de la situació de crisi energètica.

I moltes més lluites...

Aquestes no són les úniques lluites. Podríem parlar de l'organització de la vaga de consum en les mobilitzacions de les últimes celebracions del 8 de març, els argumentaris de les quals reproduïen les anàlisis i propostes dels ecofeminismes; d'experiències com la de Ganaderas en Red, una organització de dones que es dediquen a la ramaderia extensiva i que defensen el seu paper com a dones treballadores del camp emancipades, com a defensores i conservadores d'un territori cada vegada més buit, i com a garants d'un sistema de producció que respecta la dignitat de la vida animal; en el moviment animalista hi ha una majoria aclaparadora de dones que intenten lluitar contra l'especisme i la violència d'humans contra animals; en l'àmbit de la salut també hi ha un moviment que s'organitza per fer visibles i denunciar els impactes més grans de la contaminació química i electromagnètica sobre el cos de les dones; en els sistemes educatius trobem mirades pedagògiques innovadores que intenten portar la preocupació ecosocial i ecofeminista al cor dels sistemes curriculars; en les plataformes contra l'extractivisme i les macrogranges porcines, que sorgeixen arreu del territori, la presència i el lideratge de dones és molt majoritària.

Tot plegat ens demostra que **les dimensions ecològica i feminista comencen a ser**

Pensem.

imprescindibles per transformar la concepció i la gestió del territori i dels béns naturals, i per reorganitzar el temps de la gent. Sense aquestes dimensions, és impossible crear un model compatible amb la biosfera que miri de donar resposta a totes les diferents formes de desigualtat.

Els moviments que emergeixen en el nostre territori vinculen l'exigència a la política institucional amb la denúncia, la construcció d'alternatives i la cura i el suport comunitari davant dels problemes que sacsegen la vida de les persones.

Aquestes lluites, a parer nostre, mostren com en territoris concrets i en la vida quotidiana de les persones s'expressa la màxima: **allò que és personal és polític**.